

KÖZMŰVELŐDÉS.

Az erdélyi róm. kath. irodalmi társulat heti közlönye.

MEGJELENIK MINDEN SZOMBATON.

<i>Előfizetési díjak:</i>		A társulat minden rendű tagjai a lapot tagdíjaikért kapják.	A lap szellemi részét illető cikkek a szer- kesztőségnek, az előfizetési pénzek a pénz- tárnok — az esetleges reklamációk pedig a kiadóhivatalnak küldendők.
Egész évre — — — — —	4 frt	—	
Félévre — — — — —	2 „	—	
Negyedévre — — — — —	1 „	Kéziratokat nem adunk vissza.	

Nagyasszonyunk hazánk reménye!

Magasztos, vigaszteljes megszólítás ez. Nem ma használja először a magyar. Első szent királyától nyerte örökségkép s kilencszáz év óta a szív örömeivel hangzik a nemzet ajkán. Ma is felhangzik s hullámainak mélységét egy nemzet fájdalom-érzete korbácsolja fel. Magával ragadja az eszmélni tudó magyart s nemzeti múltunk emlékeivel ébreszt bizalmat e hon lankadó gyermekének szívében.

A magyarok Nagyasszonyának ünnepén kilenc század katolikus története vonul el az igazi honfi lelki szemei előtt. S midőn összeméri a múlttal a jelent, nagyot dobban szíve s esdő imáját égi nagy Pátrónánk felé emeli. És ezt nemesak helyesen, de méltányosan is teszi. Hisz mikor volt a magyarnak több szüksége az égi segélyre, mint ma? És ha csaknem egy ezredév óta a nemzet Máriánál keresett fájó sebére enyhítő balszámot s azt meg is találta, vajjon ma hálátlauság nélküli folyamodhatnék-e máshoz? Megteheti, azonban hasztalan.

Hazánk Védasszonyának ünnepe összekötő kapocs múltunk és jövőnk között. Nemzeti ügyeinket összhangzásba akarja hozni az isteniekkel, hogy ne csak névleg, de valósággal legyen e hon Mária országa.

Ki csodálkozik tehát, ha Nagyasszonyunk ünnepén eme feddő, kemény igazság hangja rázza fel e hon tessedő gyermekét: „Magyar nemzet! avita gens, hol van őseidnek szelleme? Él-e még közötted a nemzeti geniusz, mely Máriának védelme alatt az igaz hit tegyverével őseidnek anyyi dicsőséget szerze?”

S ha van még népe e hazának, mely igazán hű apái hitéhez, az megérti az igazság e kérdő szavát; oda áll ma Mária lábához és lelkének valóját az egyházi himnusz e szavaiban tárja ki:

*Egek ékesége, földnek dicsősége!
Magyarok asszonya, királyneje!
Hozzád buzgó szívvel s köteles hűséggel
Járulunk szentséges szűz Mária!*

*Mint pátrónánkhoz, édes anyánkhoz
Teljes reménységgel folyamodunk.*

Az idők századaiban sok megpróbáltatása volt már a magyarnak; hitét és hazáját sokszor támadták, miáltal elrabolták lelki békéjét és ő mint idegen bolyonga az ősök vérevel megszentelt földön. De ha a századok dúló viharát is átélhette a sokat szenvedett magyar, azt csak Nagyasszonyunk oltalmának köszönhetjük, ki anyai szívének melegével és életet lehelő szeretetével magához ölelé az őt kereső nemzetet s felszarítván e hon gyermekének fájdalomkönyveit, erőssé és nagygyá tette továbbra is a magyart.

A magyar nemzetnek nehéz napjai vannak jelenleg is. Vészteljes felhők tornyosultak fel a katolikus magyar haza fölött, melyek pusztító villámokkal rémitik a kiesinyhitűeket. Az idők jelei vést jósolnak; a közelmúlt eseményeinek anyyi gyűjtő anyaga gyűlt össze hazánk légkörében, hogy napról-napra elfojtott lélekzettel várhatjuk a rettenetes vulkán — a társadalom explodálását.

De ha ennek dacára a népek Istene még valópontra nem engedte jutni nemzetünket: azt csak Nagyasszonyunknak köszönhetjük, kinek további oltalmáért zokogva sir ma a nemzet minden hű gyermeke.

Zokogva esd segélyért ma minden igaz magyar. Mert meg van támadva Mária országának hite, megintgatták népünk bizalmát, oltár és trón veszélynek vannak kitéve. A társadalmi felbomlás ragályos nyavalyája sorvasztja állami szervezetünket. A természeti és isteni jogok lábbaltiprásából készül megalakulni nálunk az idegenek új királysága. S ha mindezek láttára kérdezzük: Hol van a „Regnum Marianum“, hol van a hon — Mária országa? hazánk szeráf lelkű egyházi költője azt feleli:

*„Itt van a hon! de már felette
Nem ragyog a hit, hisz elfeledte,
Hogy a múltban napja az vala;
Mit törődjék hittél és malasztal?
Uj hite a bűn szírén-dala!” (Rosty K.)*

tölhasználása, melylyel mintegy azt akarjuk a hallgatónak (olvasónak) értésére adni, hogy a cselekvés stb. még nem foly, hanem csak ezután fogunk hozzá, vagy ezután fogjuk kezünkbe a szerszámot stb. melylyel a kérdéses cselekvést kérdezni szokás ?

b. Másikunk a mondatban szövevényeibe mélyed el s egész tudományos hozzákészüléssel (apparatus) tárgyalja a mondat alanyát, állítmányát, több reudbeli jelző, kiegészítő és nagyszámú határozó bővítvényeit. Nagy buzgósággal a tanító, nagy figyelemmel és erőfeszítéssel a tanítvány és rengeteg idő felhasználással mindkettejük részéről valahogyan köröszttől török magukat az összetett mondatról szóló tudományon, az egymásmellé rendelt (helyesebben talán: *egyenlő rangú*) és egymás alá rendelt (helyesebben talán: *különböző rangú*) mondattagokat, mondatszakaszokat, az alanyi, jelzői, kiegészítői, határozói mellékmondatokat szamtalan változtatban szemlélvén, megnevezvén és utánaalkotváu. És miúó realis haszonnal? Avagy magunk, kik felnöttek és a nyelv tudománytól duzzadozók vagyunk, midőn valakinek valamely mondatát, kifejezését nem értettük, ilyen módon szoktuk-e fölvilágosítani, útbaigazítani kénni: „Mi volt csak Urságod elébbi mondatának az alanya, állítmánya, ilyen s ilyen jelzői, kiegészítői, határozói bővítvénye?” Vagy: „. . . elébbi mondatban kifejezett állítását, kérdését, tagadását stb. minő mondattaggal tetszett megokolni, kiegészíteni, megszorítani, emez vagy amaz oldalról határozottabbá tenni stb.?” Felelet: Soha! És a nyelvtan gyakorlatában nyakig benne levő elemi, közép, vagy felsőbb iskolás tanítvány? Felelet: Az sem soha. Másfelől, midőn valakiről, valamiről valamit mondanunk kell, vajjon úgy teszünk-e, hogy elébb kipécézzük: mi légyen az alany, az állítmány s az ilyen, meg ilyen bővítvény, vagy az egyik-másik és egymással ilyen, vagy amolyan viszonyban álló mondattag és csak azután fogunk a munkához? Sem magunk, sem a tanítvány soha.

(Folyt. köv.)

Az erd. r. k. Státus gymnasiumai.

A kolozsvári r. k. főgymnasium Értesítőjének első felét a gymnasium története foglalja el, melyet Erdélyi Károly dr. igazgató irt meg s mint jegyzetben odateszi „inkább csak alaprajza egy 1900. júniusában megjelenendő monographiának.”

Az Értesítőnek mult iskolai év történetével foglalkozó része mindenekelőtt azokkal a változásokkal számol be, a melyek a tanári testület kebelében előfordultak. A gymnasium Erdélyi Károlyban új igazgatót nyert; Mondik Pál és Rietly Károly az 1897/8 tanév előtt a kegyes tanítórendek más iskoláiban működtek, Vince József az 1896/7 évben az egyetemet végezte. De tájdalmas veszteségek is érték az iskolát Propper Ferenc rajztanárnak és Salzbauer János nyugalmazott tanárnak elhunytával.

Az intézetnek 18 tanára közül 11 rendes, 2 helyettes, 3 gyakorló tanára volt; az egészségtant a VII. osztályban egy orvosdoktor tanította, a tornát pedig egy okl. tornatanár.

Az iskola tanári kara és tanulói több ünnepet ültök meg, a melyek közűsek voltak az erd. r. k. Státus gymnasiumainak ünnepeivel. Nagy fényvel ülték meg továbbá a

kegyes tanítórend 300 éves alapításának ünnepeit, a melyen a főpásztor is részt vett. Iskolai ünnepe számába mentek továbbá a főpásztor látogatásai, ki az épen most említett alkalmon kívül még négyszer szerencsétette az iskolát. E látogatások benyomását az Értesítő következő szavakkal foglalja össze: „Ez az apostoli buzgalom látható mély hatással van az ifjúságra, a mely a tanárral együtt a legmélyebb halával s fiúi tisztelettel és szeretettel hordozza szívében kegyes atyját és főpásztort.”

Az iskolába év elején 418 tanuló iratkozott be, kik közül év végéig 369 t. maradt meg, e szerint évközben 49 tanuló maradt ki. A vizsgálatot tett tanulók legnagyobb része (75.1%) róm. kath. vallású volt, az ifjúságnak 15.7% — a gör. kath., 1.9% gör. kel., 2.9%-a ág. ev., 2.4% ev. ref. 1.9% izraelita volt.

Az illetőséget véve tekintetbe legtöbben voltak a kolozsváriak (172=46.6%), azután következtek a kolozsmegeiek (62=16.8%), a többiek különböző erdélyi és magyarországi megyékből származtak.

A tanulmányi előhaladásnak könnyítése vagy a tanulók ismereteinek a tantárgyak keretén kívül való fejlesztésére a tanári testület elismerésre méltólag buzgólkodott. Első sorban a tanulmányi kirándulásokat kell említenünk. A természetrajz tanítója IV. osztályos növendékeit háromszor vitte a környék vagy a vidék geologiai képződményeinek tanulmányozására, ezek közül egyik kirándulás egész napra terjedt. Hasonlóképen egy egész napot szentelt az V. és VI. oszt. tanulókkal a Királyhágó növényzetének és állatvilágának megismerésére. — Az önképzőkörben nagy szorgalommal készítettek az ifjak a pályamunkákat, melyeknek létrehozására gyakran ajánlottak tel saját filéirekből is pályadíjakat. — A gyorsírás és francia nyelv tanulását is lehetővé tette egy pár tanár buzgalma.

A szegényebb tanulók többféle forrásból nyertek segítséget. Ösztöndíjasak nyolcan voltak; ezek 55—210 frt. összeg erejéig részesültek támogatásban. A Mária-Terézia-finövelőben 27, a Szt. József-finövelőben 22 tanuló kapott mint alapítványos ingyenes ellátást.

Az egész iskolapénzt 25 tanulónak engedték el, felének fizetése alól 14 volt felmentve. A segélyző egyesület év elején 51 tanulót látott el könyvekkel.

A magaviseletré és a tanulmányi előhaladásra nézve az Értesítőből a következő adatokat jegyeztük ki. Mindenkül jeies 29 (15.15%), jó 59 (15.99%), elégséges 199 (53.93%), egyből elégtelen 40 (10.84%), kettőből 13 (3.52%), többől 29 (7.85%). — 206 tanulónak (57.27%) a viselete jó volt, 152 tanulólé szabályszerű (42.26), kevésbé szabályszerűt csak 1 tanuló kapott (0.28%).

Az érettségi vizsgálatra 19 rendes és 4 magántanuló jelentkezett. Írásbelire csak huszonegyen állottak elő. 3 tanuló az írásbelin megbukván szóbelire nem állhatott; az írásbeli vizsgálatot sikerrel 16 tanuló tette le (13 egyszerű, 2 jó, 1 jeles eredménnyel), kettőt javító vizsgálatra utasítottak.

Az Értesítőt a jövő iskolai évre vonatkozó értesítések zárják be.

A marosvásárhelyi r. k. főgymnasium az erd. r. kath. Státusnak a legújabb teljes gymnasiuma, a mennyiben nyolcadik osztályát csak az 1897/8. iskolai évben nyitották meg. Az Értesítő az intézet életének a nagy fontosságú esemé-

nyéről így emlékezik meg: „Csonka gymnasiumunk idáig sem a vallásos nevelés és oktatás szolgálatában, sem a nemzeti művelődés nagy és fontos munkájában erejét ki nem fejtette. Hat éven át egyházunk szellemében nevelt és oktatótt ifjainkat, mint bevégezten műalkotásokat *idegen* kezre kellett bízni. . . Már pedig, hogy az állapot mennyire megbénította a hivatása magaslatán álló tanári kar működését és gyöngítette kedvét; hogy szülőket és ifjakat, mily zavarban tartott állandóan a bizonytalanság: jól tudják azok, a kik sok évek során át küzdöttek, munkáltak a tanítványok égető szükségének betöltésén — a kiegészítésen.“

Ez a kiegészítés a tanári karnak szaporítását is szük-ségessé tette. A tanári kar 13 tagból állott. A rendes tárgyak tanítóin kívül 4 reudkivüli tanító is működött.

A tanári testület az 1897/8. iskolai évben zeneegyesületet alakított, beállította a francia nyelv és gyorsírás tanítását. A szertárak közül pedig különösen a természettani szertárt gyarapította, mivel ennek kiegészítése képezte a legerősebb szük-séget a VIII. osztály megnyitáival.

Az iskola év elején beírt tanulók száma 246 volt. Az év végéig megmaradt tanulók közül 158 volt róm. kath. (68.7%), gör. kath. 46=20%, gör. kel. 11=4.8%, ev. ref. 8=3.5%, unit. 1=0.4%, izr. 6=2.6%.

A szülők állását tekintve 71 tanuló szülői voltak birtokosok (30.8), 17 tanuló iparosok (7.4%), kereskedő 25 (10.9) tisztviselő és értelmiségi állású ember 100 (43.5%) járatta fiát a gymnasiumba.

A tanulás eredményét a következő adatok tüntetik fel: feljebb léphet 185 tanuló, egyből bukott 23, ismételhet 18, nem ismételhet 11, vizsgálatlanul maradt 11. — Az érettségi vizsgálat jól sikerült. 17 jelentkező közül csupán egyet utasítottak vissza 1 óra. Ennek a kedvező eredménynek a révén elmondhatjuk, hogy az iskola jó előjelek mellett indult neki a jövőnek.

Felolvasás.*)

T. Közgyűlés! Uraim!

Alig van tanügyi vagy jobban mondva tanügy-politikai kérdés, melyhez mindenki érteni ne akarna, saját véleményét formálni ne törekednék, de kevés a hozzá szólók között olyan is, kiket a kérdések különfélesége szerint a régi rendre-utatisás meg nem illette, „sutor ve ultra crepidam.“ Mint a magy. kath. tanügynek gymnasiumban működő szolgájt több tantárgynál kísért a gondolat, hogy azon kívánalmakat ecseteljem, melyekkel a népiskola tanulóit a gymnasium küszöbét átlépni öhajtanók, — de nem vagyunk-e ép így egy osztályból a másikba való átlépésnél is? s nem kellene nekem akkor az elemi oktatás terére állnom, hol a legfőbb mesteri utatisás a tapasztalásom hiányzik? Nem kellene akkor bírálólág fellépnem, mely piedestálról pedig bárki is engem oly könnyen letaszíthatna. Nemo dat, qui non habet, senki sem adbat, a mivel maga sem bir. Habár tehát a tan-ügy terén minden kérdés ab initio usque ad finem, kezdet-től végig, örökké aktualis marad, minden pillanatban újabb fejtegetés tárgyát képezheti, én mégis egy szinte elméletiuek látszó, de mégis örökké ébren tartandó oly gyakorlati, jogi kérdés mellett maradok, mely népiskolát és gymnasiumot

egyformán érdekel, s melyben a néptanító s a gymo. tanár meggyőződésének azonossága ugyanazon céllal, a legnagyobb és legszentebb igazság védelmével van összefüggésben.

T. uraim! Most, midőn az állami jóindulat a kath. kántortanítókkal szemben is megnyilatkozott s a törvény által előírt minimum szerint fizetésük javításához jóakaratu-lag hozzájárul s midőn ez erd. r. k. Státus gymnasiumainál az annyira öhajtott és pedig jogosan öhajtott fizetésrende-zés állami közbenjárással lépésről-lépésre előbbre halad, önkényteleül fölmerül az a kérdés: vajlon mit változtat ez álláspontunkon az állammal szemben, mely felekezetiélkü-linek tekinti magát?

Befolyásol-e, lekötölez-e bennünket s járulhat-e hozzá eddigi elveink megváltoztatásához? Vagy, hogy még vilá-gosabban tegyem fel a kérdéseket: nincs-e igazuk azon tanár és tanító uraknak, kik az anyagi gondok sötét, lankasztó terbe alatt indokolt tépelődés közepette zugták és sug-dosták: mit erőszakoskodik a kath. egyház régi elévült vagy legalább tarthatlan jogainak védelmével? Ha szegény és koldus, miért akar nagyozni? Miért kinozza tanerőit s teszi nyomorgókká a szegénység békói alatt? Miért nem adja át iskoláinak egy részét az államnak? Miért fél ugy a közös és községi iskoláktól s tartja a magáét jobbaknak ezeknél? Mit változtatna ez a végeredményen, ha mi tanerők ugyan-azok maradunk?

Nemde t. uraim! néha napján ily kérdés motoszkált fejünkben, képezte megbeszélésünk tárgyát s bármily böles fejtegetések és lelkes felbuzdulások is törtek annak kiölésére, kételyeink gyógyítására, azok a mai nagyon is praktikus élet-nek, mindig fennmaradó problémái, mindig fellebenő kísér-tetei maradnak. S ne szégyeljük magunkat, hisz ugyanezt tették s teszik más felekezetek tanítói is, s különbség csak a megalkuvásban nyilvánul, a mennyiben náluk az ily gon-dolatok igéi könnyebben testet öltethetnek és öltethetnek ma-gukra.

No és én is ezen kérdésekkel öhajtok foglalkozni, né-zetem szerint, annyira a történeti igazság és a nyílt okos-kodás alapjára helyezkedve, hogy nemcsak a kath. tanítók e nagy gyűlésében, hanem az állam és a telekezetek bármenny-yi kiküldöttének jelenlétében is nemcsak felfogást, hanem egyetlen szót is megváltoztatni kénytelen nem volnék.

Az egyesek, nemzetek, sőt a magasabb irányzatu elvek életében is a gyermek-, ifjú-, férfi- és aggkor tünetei mindenkor felfedezhetők. Azonban az elveket és irányzatokat tekintve, az átmeneti jeleusegeket nem könnyen lehet elvá-lasztani. „A róza fésző bimbója nem rögtön tárja ki illa-tos kelyhét; a Lybanon cedrusai is elejente csak bokrok va-lának. A kagyló a vizek tengernyi mélyében hosszabb idő-köz alatt képezi értékes gyöngyeit; s habár nem is szil-gyáva nyulat Nubia párduca, de az elejente mégis csak pár-duckölyök.“ mondja Haragó József.

A magyar nemzeti nevelés is átélte gyermekkorát, nem volt nyomorék, mert játszott öleget; átélte tán ifjú korát is s nem volt satnya, mert a vállalkozási szellem lelkesedve lengette körül. De vajlon meg van-e mégis férfikora, mely megdzett elvekből indult a cselekvés, a haladás terére? Ké-szen-e a kagyló gyöngye, elég erős-e a sudar cedrus?

De félre a hasoulatokkal!

Vagyis: a magyar nemzeti népoktatás, nevelés kérdé-

sét nem szabad elszigetelten, egyes vívmányaiban tekinteni, hanem összefüggésben azzal a végcéllal, mely e szókbán összpontosul: népboldogulás, földi jólét és az örök élet célja.

Mennyien vitatták s mily nagy elmék határozták meg az iskola feladatát abban, hogy annak az ész és szív képzetére egyenlő gondja legyen, mert e kettő teszen egy tökéletes embert s tenyegetődtek, hogy az egyoldalságot az élet maga megboszulja s mégis a szívbeli képzés legnemesebb és leghatásosabb eszközét: a hitet, a vallást, a mellékes tényezők sorába degradálják. Nevetségesnek tartjuk az az együgyü atyáft, ki gyermekét megbünteti, mert az az iskolában hallottakkal, a földnek napközötti forgásával őt bolondítani akarja; de a ki gyermekének vallástalan megjegyzéseit és eljárását megneveti, azt a közvélemény művelnek deklarálja, pedig inkább sajnálatra, megvetésre méltó.

Nem így tett az egyház, az iskolák anyja, mely Istentől nyert rendeltetésénél fogva üdv és tanítványt lévén, az igazi meggyőződés megteremtésére fordította figyelmét. S itt elvonul lelki szemeim előtt az egyház működése.

Látom már szt. Márk evangelistát az alexandriai hitelmező iskolában, kit Kelemen, majd Origines felváltva követ, olvasom a IV-ik századtól kezdve zsinatok határozatait iskolák felállítására s midőn a népvándorlás legádázabb harcai dühöngenek, akkor virulnak a püspöki székhelyek iskolái. A VI-ik században ily körülmények közt kezdi működését a Benedekrend s gyűjt maga körül akkora számú ifjuságot, hogy Beda atya méhkásnak nevezi s szerez oly érdemeket, hogy a hitetlen Voltaire is meghajlik előttük. Nagy Károly nagysága nem hódító harcaiban, hanem abban nyilvánul, hogy a 1789-iki capitularet maga diktálja, mely így szól: „a kanonokok és szerzetesek nem csak a szolgák, de a nemesek gyermekeit is maguk körül gyűjtésük; állítsanak iskolákat, melyekben a gyermekeket az olvasásra, szoltárookra, énekekre, számolásra és nyelvtanra tanítsák.“ S miért foglalkoznám a sötétnek nevezett középkor egyetemi alapításainak történelmével, melyeknek mindenike pápák és püspökök neveihez fűződik?

A mi hazánkat illeti, ha kulturális intézményeink és annak egyes tényezői nem is állanak a legműveltebb külföldével egyenlő magaslaton, de kétségen felül emelkedik, hogy a felekezetek s különösen a kath. egyház által produkált eredmény, az államnak saját költségei s közzegeinek és minden erejének legnagyobb megfeszítésével is aligha kedvezőbb tetteket mutathatna. A hitbiztonság munkája a hivatalos kötelességgel a versenyt mindig kiállja.

Már Szt. Istvánról kezdve az Arpádházi királyaink alatt Esztergom, Székesfehérvár, Tapolca, Pannonhalma, Vác, Pécsvárad, Nyitra, Nagyvárad, Kalocsa, Bakonybél iskolákkal bírnak, hol a papok az általuk felvett tanítókkal a templomban vagy saját lakáikban oktatják, nevelik az ifjuságot. Nemesak a majdnem mindentűt létező plébános fiai vagy hitelmező iskolák, de a városi iskolák is az egyház kezdeményezésére születnek s vezetése alatt virulnak. S midőn a reformáció az iskolálgatást meglendíti, a kath. egyház Oláh érsek és Forgács Zsigmond bíbornok vezetése alatt még tokozottabb buzgósággal fog tanítói hivatásának megoldásához.

Egyetemink, akadémiáink, lyceumaink, gymnasiaimuk legnagyobb részt, mind kath. vagyonból, kath. eredetűek. Az egyház ezt a jogát sohasem is adta fel, de a korábbi intézkedések nem is sértették. A Mária Terézia alatti „All-

gemeine Schul-Ordnung“ az oktatás tárgyait és módját körülírja, de az iskolák jellegét nem érinti. A „Ratio Educationis“ II. József alatt részletes tantervet nyújt, a tanügyi országos igazgatását bevezeti, de a felekezeti jogokat nem csorbítja s nem az 1790-iki országgyűlési választmány házonszerű munkálata sem. Az 1848. br. Eötvös József első minisztersége alatt hozott XX. t. c. 3-ik §-a, melyben minden bevett vallásfelekezet egyházi és iskolai szűkségeinek közálladalmi költség által való fedezése mondatott ki, csak egy nagy elvi határozat, minden realis alap nélkül. E törvény következtében a magyar állam megszünt felekezeti, kath. állam lenni, lett u. n. jogállam, melynek fogalma szerint az államban létező vallásfelekezetek a törvény előtt egyenlőknek vagy jogi műszóval élve, egyenjogúaknak tekintendők. A jellegcsere tagadhatlan, de azért a király és uralkodásra hivatott családja kath.; 9–10 millió alattvaló ezt a hitet vallja s e nevezetes körülmény folytán mind a méltanyosság, mind a jogszerűség szempontja a mellett szól, hogy a magyar kath. egyháznak a 48-iki említett t. c. életleptése után is iskoláihoz való tulajdonjogának sértetlen élvezetében meg kell maradnia. Vagyis az egyháznak az ő jogkörébe tartozó dolgokra az állam által oly szabad rendelkezés ismertetik el s emeltetik törvényi jogerőre, milyen szabad rendelkezhetés egyéb vallásfelekezeteknél már előbb törvényszerű gyakorlatban volt s jelenleg is van.

Eötvös második minisztersége alatt 1868. jun. 23-án került az országház asztalára azon törvényjavaslat, mely nemcsak az állami közös és községi iskolák felállítását és a szigorú tankötelezettséget mondja ki, hanem „a suprema inspectio“ a legfőbb felügyeleti jog címe alatt a felekezetek tulajdonjogát sok dolgon s érelesen érintette.

Kompromisszum akart lenni az állam és felekezetek között, de a nagy államosításra való törekvésben számtalan jogsérelem fulánka rejtőzött.

Simor János, Haynald, b. Vay Miklós és sok mások telemteltek szavukat ellene, de azért a felső házban is még azon év decemberében a 38. t. c. alatt elfogadtatott.

T. uraim! Iskoláink kath. címének és jellegének bölcsészeti védelmével nem foglalkozom s nem fejtegetem, hogy a tulajdonjog és az ezzel összefüggő rendelkezési szabadság megsértésére még az állami omnipotentia sem jogosult, hanem csak tisztán arra szoritkozom, mi ránk nézve ebben a sértés s miért ragaszkodunk elvi álláspontunkhoz.

Az első és tán legnagyobb sérelem az a nagyfokú bizalmatlanság, mintba a kath. iskolák és azoknak egyházi felügyelete az állam nélkül nem teljesítené kötelességét; pedig sokkal indokoltabb a főpapjaink által kifejezett azon bizalmatlanság, mely a közös és állami iskolákban a vallásos nevelés háttérbe szorítását féltette. Beszéljenek a tények. Hisz még az is baj, ha a kath. iskolákban, különböző felekezeti tanulóknak jönnek össze. Bölcsészet tanáromnak nagy tudása s elég bátorsága volt hozzá, hogy órái alatt hittitkaink mélyebb fejtegetésébe bocsátkozék s a józan ész szempontjából megvilágítsa, az ellenvetéseket megfektse. Csak-hogy a jelenlevő zsidó és más felekezeti tanulók ezt gúnynyal kísérték s óra végén eretlen, gyalázkodó vita lett az eredménye.

Mit szóljunk ahhoz, ha egy közös állami vagy községi iskolában a legjobb kath. érzelmű tanár is a történelmi tan-

könyvnek egyházunkat sértő passusait a különböző telekezetű tanulókra való tekintettel, mint azt az én tanárom tette, meg nem változtathatja; ha a reformáció okait saját felfogásom szerint nem fejtegethetem; ha Pázmány Péter legigazibb érdemeit el kell hallgatnom; ha a Zrinyiász taglalásánál annak kath. színezetét és felfogását nem ecsetelhetem; ha a szt. mise hallgatásra való intést a tanító mélyebben nem indokolhatja; ha mint az ez évben Csallóközben történt, 80 kath. elemi tanulónak községi iskolájából pár zsidó gyerek miatt a keresztet el kell távolítani? S hogy az állami iskolákban járó kath. tanulók hogyan tanulják a hittant, jönnek órára s teljesítik vallási kötelességeiket, arra elég szomorú tapasztalataink vannak.

Nem okvetetlenkedés tebát részünkről, midőn iskoláink kath. címét és jellegét védelmezzük, azokat kezeinkből kibocsátani, másnak átadni nem akarjuk. Hiszen az egyház itt is beváltja isteni Alapítójának tanítását: „Adjátok meg a császárnak, és a császáré, Istennek, mi az Istené.“ Mi elfogadjuk; tanítjuk mind azt az anyagot, mit az állam előír, csak azt kívánjuk, hogy annak előadásában egyházunknak szelleme be legyen vezetve, hogy tanulóinkat megválasztani, megbízni, hittanóráinkat elrendezni szabad legyen.

Nem csinálunk titkot eljárásunkból, nem hirdettük államellenes tanókat, de hitünk tanítását sem mellőzzük.

Ha az állam ily körülmények között maunkat méltányolja, anyagi segélyben részesít, nagyon jól cselekszik, saját legjobb érdekében működik, mert oly intézményt támogat, melynek növendékei sorából nem a socializmus és hitetlenség Don Quicotte lovagjai, hanem a magyar állameszme, igazság és jogrend bajnokai kerülnek ki. Ha végre mégis anyagilag, az élet küzdelmei közepette szenvedniük kell, úgy teszünk mint a hivatásos jó színész, ki akkor is lelkesülten játsza meg fényes királyi szerepét, ha bihora alatt rongyot rejteget s a színpadon kívül a nyomor vár is reája.

Megőriztük kath. jóérzetünket, független gondolkodásmódunkat s szolgálunk tovább híven egyházunknak és hazánkunk.

Fenyvesek közt.

*Sötét az ég, sötétebb az erdő,
Feje felett uszik komor felhő.
Lelkemen is sötét felhők járnak,
Felhői az élet-viharának.*

*Beszélgem a szél a fenyvesekkel,
Elhallgatom minden este, reggel.
Fenyveseknek bánatos beszéde
Becsalogat erdők sűrűjébe.*

*Meg-megállók, hol zuhatagoknak
Gyöngyeseppjei sziklákból fakadnak,
S felzokognak búsan fuldokolva,
Mint a szivnek elnyomott fájdalma.*

*Lábam alatt száradt tülevelek
Hervadoznak akármeire lépek.
Mintha éltem kopár mezejének
Holt reményi mind itt sinlenék!....*

*A nap útja száll már nyugovóra,
Visszapillant a sötét Csallóóra;
Visszapillant, búcsút int felém is.
Várj csak, várj csak nemsokára
Veled együtt lepihenek én is.*

Borszék.

Kis kápolna.

*Mint a fehér galamb fészke rejtékében;
Fehér köntösében
Szende lánykaképen
Áll kicsiny kápolna rengeteg völgyében.*

*Ha pirkad a hajnal, vagy hajlik az este,
Feltör kérve, esdve
Tornya csengő nyelve,
S a küzdő hív nyágra Istenáldást esd le.*

*Kápolna oltárán, vadvirág dísz közben
Szűz Mária képe.
Összegyűl elébe
Buzgó imádsággal kicsinyfalú népe.*

*Durva öltözetben járnak, Uram, hozzád,
De a szívük tiszta.
Oh, ne taszítsd vissza
Buzgó imádságuk, ég hatalmas Atyja!*

*Lásd, hogy eljött a nyár, milyen más lett aké!/
Kicsiny házad járja
Kényes uri dáma,
S a kit a nyomor sújt, vagy hoz erre vágya.*

*Kicsiny kápolnában imáduink, nagy Isten!
Nincs itt választó-fal.
Nézd csak: együtt bokorúr, pap mind a pórral,
Mert közös keserüink: szívünk egybefoglal,
S szíved összeforral.*

Borszék.

Pát Antal.

KÜLÖNFÉLÉK.

— **Figyelmeztetés.** Felkérem t. paptársaimat, akik az aug. 22–26. napjain Gyúlatehérvárt tartandó lelki gyakorlatokon részt venni obajtanak, s ezen szándékukat még be nem jelentették: szíveskedjenek legkésőbb augusztus 18-án jelentkezni, hogy az elszállásolást lehetőleg pontosan és kényelmesen eszközölhessük. Kezddőnek a sz. gyakorlatok hétfőn aug. 22-én este 5 órakor; a breviáriumon és Kempis Tamás könyvén kívül szíveskedjenek karinget és biretumot is magukkal hozni. Kféhérvárt aug. 12. *Steinicz Ede*, t. kaonok. lelkigazgató.

— **Hellmuth Ignác** nagyági plebános, védőszentjének Loyolai szt. Ignácnak ünnepén mutatta be az Urnak

ezüstmiséjét. Ez ünnepségen a papság köréből nagys. és főd Csiky János kertül. főesperes, Müller János és Tözsér László lelkészek jelentek meg. A szt. mise után a hivatali testületek tisztelgését és gratulációját fogadta az ezüstmisés plebános, kinek hívei egy ezüst pacifikálét nyújtottak át a szép nap emlékére. A derék plebános urat mi is szívből üdvözljük.

— **Nyilvános köszönet.** A tekei róm. kath. egyházközség előjárósága kedves kötelességet teljesít, midőn a nyilvánosság terén is köszönetet mond nagys. Gál Gyula kir. járásbíró úrnak, aki egy esimes, művészi kivitelű feltámadási szoborral ajándékozta meg szegény templomunkat. Deus retribuat!

† **Darvas János** nyug. bácsi esperes-plebános, irod. társulatunk közéü mecenásának haláláról lapunk zártkörű értesülünk. Addig is, míg érdemlegesen foglalkozunk az Istenben boldogultal, halhatatlan lelkének örök üdvösségét könyörögjük az Uról, kinek Darvas oly hűséges és éltes szolgálója vala.

— **Prímícia Gyergyó-Csomafalván.** Julius hó 31 én mutatta be Gyergyó Csomafalván az Urnak első zserge szentmiseáldozatát *Kopacz Gergely* újmisé pap. A manductorori tisztet főtisztelendő Ferenczi Károly gy. szent-miklósi alesperes plebános teljesítette Jakab Lajos csik-szt.-mihályi alesperes-plebánus és a könyékbeli papság segédkezése mellett. Az ünnepély fényét nagyban emelte a messze vidékről összesereglett áhitatos hallgatók száma, kik előtt Zomora Dániel gyó-altalvi plebános könyvekig meghatóan ecsetelte a papi méltóság nagyságát, a pap küzdelmét és győzelmét. Megelőzőleg a primiciáns gyóntatott és mintegy 120-nak szolgáltatta a legméltóságosabb Oltárszentséget; ezek között voltak olyanok is, kik hosszn idő óta se nem gyóntak, se nem áldoztak. Öröm és lelkesülés volt végig nézni a magasztos ünnepen, és mivel a tekintélyes községben nem volt soha ilyen szép ünnepély, nagyon soká fogunk még a Csomafalviak e magasztos napra visszaemlékezni.

— **Lőnhart Nándor.** b. e. Lőnhart Ferenc püspöknek unokabátyja, mint részvételt értesülünk, f. hó 9-én Boicán elhunyt. A boldogult, kit Isten szép családdal áldott meg, igazi tevékeny életet folytatott a boicai egyházközségnek egyttal főgondnoka volt. Temetése, melyre nagys. és főd Steinicz Ede t. kanonok úr is Boicára utazott, f. hó 11-én volt Boica és vidékének impozáns részvete mellett. Az örök világoasság fényeskedjék neki!

— **Husvét napjának újabb megállapítása.** A bécsi és vatikáni csillagda vezetői részéről husvét idejének könnyebb és határozottabb megállapítása újból el lett határozva. A 325-ben tartott niceai zsinat határozata értelmében husvét ünnepe az első tavaszi holdtöltét követő első vasárnapra esik és így az ünnep március 22-ikétől kezdődőleg április 25-ikéig bármely napon lehet. Most a két csillagász megállapítása szerint, husvétünnepe a nap-éjegyenlőség után a harmadik vasárnap lenne, így ez ünnep és a többi is, amelynek napja mostanig husvét után igazodott, ezután mindig csak egy meghatározott héten belül ingadozhat. Így husvét héttője csakis április 4-ike és 11-ike között, pünkösd pedig május 23-ika és 30-ika között lehet.

I R O D A L O M.

* **Megjelent a felnőttek katekizmusa.** I. Rész. Ara (23 nagy iv) 1 frt 50 kr. (5. s.) Kapható: Adjutus Secundus áldozópapnál Szatmáron. Spirago trauteanu hittanár 1894-ben „Volks-Katechismus“ név alatt teljes katekizmust adott ki felnőttek hívek és egyháziak számára. Műve négy év

Kiadja: Az erdélyi róm. kath. Irodalmi Társulat. Felelős szerkesztő: **Kóródy Péter dr.**
Szerkesztőtársak: **Bálinth György, Péter János dr., Wagner Sándor, Zlamal Ágost.**

Nyomatott Papp Györgyénél a püsp. lye. könyvnyomdában Gyulafehérvárt.

alatt 25,000 példányban jelent meg, azt csakhamar 14 püspökség ajánlotta. Szerző több, mint 14,000 helyről kapott dicsőítő levelet. Új katekizmus Spirago műve azért, mert Debarbe keretében a katekizmusnak egészen új feldolgozását adja. Spirago műve mindenek előtt gyakorlatias munka. Elméleti meghatározások helyett lehetőleg gyakorlatias leírásokat használ. Minden igazságnál annak gyakorlatát keresi, annak minden gyakorlatát felsorolja. Szent vallásunknak minden napjainak gyakorlatából a legcsekélyebb dolgot is saját helyén a főbb vallási igazságból levezeti és megmagyarázza. Nem annyira vallástudókat, mint inkább jó keresztényeket képezni a célja. Azért szent vallásunknak nem csupán elméletét adja kellő világításban, hanem bemutatja annak gyakorlatias alkalmazását is majdnem épületes olvasható alakjában. Spirago műve korszerű a többi között azért is, mert a jelenben fontos igazságokra nagy súlyt fektet. Ilyenek: a földi boldogulás és szerencse; kötelesség az egyházi és világi előjáróság iránt; a munkálkodás és a munkások kérdése; a képviselőválasztás; halott égetés; szocializmus; katolikus egyletek, társulatok és gyűlések; mulatság; újságolvasás; polgári házasság; valamint más korszerű kérdések. A magyar kiadás az eredetinek bő fordítása. Az eredetinek kitűnősegeit utánozza még a külsőségekben is. Ennek dacára a magyar viszonyoknak (pl. bőjt és ünnepekre nézve) megfelelő új magyar katekizmus. Tekintettel a görög szertartású katolikusokra, közli a nicea-konstantinápolyi hitvallást, valamint a küönbiséget az egyházi év, a bőjt, a bérálás, valamint a szent áldozás terén. Címe: Katolikus katekizmus felnőttek számára. E könyvnek, mint ilyennek nagy hivatása van. Az eredeti munkát, mint a „legszébb könyvet“ több ezer világi is olvassa; vajha sikerülne a fordításnak is bejutni a magyar családokba! Főttéve a fordításnak, valamint a megüdvítésnek szerencsés sikerét, föltéve a főtisztelendő papságnak jóakarató támogatását, létrejön Magyarországon (mint sehol máshol) a katekizmusok egész sorozata. E-efleges javítgatások után, továbbá a nagyméltóságú püspöki karnak jóváhagyása esetén meg lehet oldani az egész katekizmusi kérdést Magyarországon. Adjutus Secundus áldozópap Szatmáron.

Pályázat.

— *A jegenyei róm. kath. kántortanítói állomásra pályázat hirdetik.* Javadalma:

1.) A kolozsmonostori rk. alap uradalomtól mint kegyúrtól 200 frt. készpénz, 42 úrköbméter búkkfa 52 frt 50 kr. értékben, 21 frt. fahaszállítási átalány, 50 frt ötödéves korpótlék, ha arra jogosultsággal bíró nevezetik ki.

2.) A jegenyei hívektől kepegabona-, rozs-, tengeri, igás és kézi napszámok pénzértéke 63 frt.

3.) 16 hold tagosított szántó és kaszáló, melynek jövedelme 50 frt.

4.) Stolaris jövedelem 105 frt —

5.) Mise alapítványokból 5 frt.

6.) Az egeresi templomi szolgálatért 10 frt.

Az iskolával egy földel alatt tisztességes lakás, mely áll 2 szoba, konyha és kamarából, külön sütőház, istálló-szín, sertésöl, töröküzakas és jó veteményes kert.

Kötelessége a kántori és sekrestyési teendők végzése, a mindennapi és ismételt iskolások tanítása. Csak okleveles egyének pályázhatnak.

Pályázni kívánók föltéven tetszerelt kérvényeiket püspök urunk ö méltóságához címezve legkésőbb f. év szept. 1-ig a jegenyei rk. lelkézi hivatalhoz adják be.

Jegenye u. p. Egeres, Kolozsm. 1898 július 30-án.

Vetési Imre,
lelkész